

Олег Шагала

Христове Різдво – одне з найвеличніших свят всіх християн. У сучасному світі по-різному відбувається святкування цієї чудесної та надприродної події. Хтось перетворив це свято на застілля та шопінг, хтось хвилюється, чи достатньо купив подарунків і навішав на фасад будинку лампочок, ще інші прагнуть розбагатіти на цьому святі, але все ж таки хочеться сподіватися, що більшість людей намагається дотримуватися народних традицій, переданих від пращурів. Як колись святкували Різдво і як ми повинні святкувати його сьогодні? У цій статті ми спробуємо наголосити на важливих моментах, на які слід звернути увагу.

Язичницький «попередник» Різдва

Перш ніж Київська Русь прийняла християнство, наші предки в часі, в якому святкуємо Різдво, відзначали т. зв. свято «Корочуна». Це свято було символом віри у щасливу майбутню долю, добрий врожай, приплід худоби та інші блага. Всі люди щиро вірили, що у цей час витає якась чудодійна сила, яку не може осягнути людський розум, тому з нетерпінням очікували та радісно відзначали це свято. З утвердженням християнської проповіді Єдиного Бога, на противагу язичницьким божкам, християнство не відкинуло давніх традицій, а вдало їх використало для вираження християнської Благовісті. Деякі звичаї збереглися по сьогодні, інші наповнилися новим, євангельським сенсом. Безперечно, що з плином часу різні обряди видозмінювалися, проте їхня суть залишалася незмінною. У центрі кожного святкування була прослава, подяка Богу за Його благодаті.

Пилипівка

Христова Церква готує вірних до празника Різдва постом. Цей благодатний час розпочинається з 28 листопада і триває до 6 січня. Оскільки останній день перед постом припадає на день, коли Церква поминає святого апостола Пилипа, то й сам піст прийнято називати Пилипівкою. Цікаво, що у цей час наші пращури не лише перебували у пості й молитві, але обов'язком кожного було приступити до Таїнства Сповіді, а опісля – до Таїнства Євхаристії. Цю практику знаходимо у «Білеческому Уставі» київського митрополита Георгія (1072-1073), у Требнику Петра Могили, рішеннях Замойського Синоду (1720) . Цей давній звичай українського народу вказує на те, що наші прабатьки усвідомлювали важливість внутрішнього приготування до цього свята. У наші дні ця традиція з глибоким внутрішнім сенсом дещо занедбана. Часто більше часу і уваги акцентуємо на зовнішній атрибутиці празника забуваючи, що зовнішнє є цінним настільки, наскільки виражає внутрішнє. Не забуваймо, що метою різдвяного посту є приготування свого серця, щоб, якщо Бог зволить, воно стало місцем народження Христа. Тільки через ревне духовне приготування відчуємо справжній смак цього свята – спасіння стало дійсністю.

Святвечір

У приготуванні до святвечора брала участь вся сім'я – від найменшого, до найбільшого. Кожен член сім'ї мав свої обов'язки. Господар дому належно впорядковував оселю, господиня готувала пісні страви, а діти вивчали колядки, готували вертеп та у всьому допомагали батькам.

Найважливішою й найурочистішою стравою святвечора вважається кутя. Ця страва з'явилася ще в дохристиянську добу і відтоді зберегла символізм поминальної страви. У давнину під час тризни споживали кашу з пшениці политу медом, щоб померлим душам було солодко на «тому світі». Кутя символізувала цю тризну. Християнство вклало новий, глибший зміст у цей звичай. Такі символи, як цілі зерна пшениці, мак та мед, усимволізовували єдність роду та перемогу життя над смертю. Неподрібнені зерна пшениці – життя, що проминає та відроджується, мак – душі померлих, а мед є символом євангельської Благовісті, яку приносить Христос .

Узвар вариться з сушених яблук, груш, слив, вишень. Окрім головних страв на столі мали були ще голубці, капуста з пшоном або квасолею, горох, пісний борщ, гречана або пшоняна каша, вареники з капустою або картоплею. Також смажили рибу, варили страви з грибами. У кожному регіоні були ще й свої специфічні страви.

Слід згадати, що на Галичині збереглася традиція випікати різні види різдвяних хлібів. Здавна хліб вважали святим, Божим, адже зазвичай його появі передувала важка

праця, очікування та сподівання. Різдвяний хліб мав різні назви: «корочун», «крачун», «струцель», «полазник», «щедрак»... Цей обрядовий хліб мав різне значення та символіку. У нашому регіоні прийнято випікати «струцлі», які символізують новонароджене Дитятко, сповите в пелени. Цей хліб має нагадувати усім про Того, Хто став для нас Хлібом Життя.

Важливе місце серед різдвяних святкувань займав дідух. Цей символ сімейного добробуту, багатства ставили на покутті або на місці, встеленому сіном. Також його вважали місцем перебування душ померлих та оберегом роду. Безперечно, що ці уявлення про дідух – відгомін минулого, проте ця традиція не несе в собі чогось зайвого. Для християн він є згадкою про давні звичаї предків і не більше, адже ніхто не сприймає дідуха як місце перебування померлих. Він радше нагадує сіно чи солому зі стаєнки, в якій лежав новонароджений Христос.

Перша різдвяна зірка на небі була знаком, що свята вечеря має розпочинатися. У Катехизмі «Христос – Наша Пасха» читаємо наступне: «Кожна домівка стає «сімейним Вифлеємом»: на столі, символі ясел, під обрус кладуть сіно, а на обрус просфору – символ Дитятка Ісуса. Поруч із просфорою ставлять і запалюють свічку – символ Вифлеємської зірки». Перед вечерею всі моляться Богу дякуючи Йому, що дозволив у мирі і спокої дочекатися цих свят, та просять помочі і благословення радісно відсвяткувати та діждатися інших свят. Після молитви всі вітаємося словами: «Христос Рождається!», на які кожен відповідає: «Славимо Його!». Під час різдвяної вечері кожен має скуштувати усі 12 приготованих страв. Ця спільна трапеза триває довго. Під час неї ніхто не встає з-за столу, тільки господиня, яка підносить страви. Знову ж таки, Катехизм УГКЦ називає святвечір урочистим сімейним богослужінням. У взаємному обмінюванні вітаннями-благословеннями виявляється молитовне служіння членів родини, а колядки, які супроводжують святкову трапезу, є голошенням «великих діл Господніх», звершених задля спасіння світу. Ця спільна молитва і святкова трапеза є справжньою «сімейною літургією».

У сам день Різдва Христового вся сім'я бере участь у різдвяних богослужіннях, а опісля відвідує родичів та друзів.

Незмінною традицією в цей час є колядування. По домівках ходять хлопчики-колядники просячи дозволу у господаря дому привітати його з Христовим Різдрвом. Після щедрих побажань колядників господар винагороджує їх солодощами або грішми. По селах зберігся звичай «ходити вертепом». Кілька хлопців та дівчат розігрують сцену народження Христа виконуючи ролі ангелів, пастирів, Ірода, жида тощо. Метою цих коляд і вертепів є бажання поділитися радістю та прославити Христа, а не заробіток кишенькових грошей.

Ще однією цікавою традицією святкування Різдва є милостиня. Роздавання милостині робило Різдво часом найбільшої радості для усіх людей, адже святковий настрій наповнював як тих людей, які давали її, так і тих, які завдяки їй мали можливість відсвяткувати Різдво. Святим обов'язком та найбільшим щастям на Різдво було прийняти у дім бідного чи сироту і, що важливо, їх не просто приймали до дому, а ставились як до рідного. На превеликий жаль, традиція милостині та прийому бідного чи сироти сьогодні занедбана. Для таких людей Різдво не є таким радісним, а навпаки – сумним, тому намагаймося відновлювати цю традицію. Ніщо не може бути кращим, ніж подарувати радість та тепло тому, хто цього потребує.

Замість післямови

Традиція – це не те, що минуло, а те, що ідентифікує народ як націю, внутрішня його сила. Кожен з нас є носієм традицій своїх предків. Найголовнішим місцем, де дитина вчиться по-справжньому святкувати Різдво, є батьківська домівка. Саме тут дитина відчуває незабутні хвилини українського святвечора. Тому ми повинні намагатися виховувати наших дітей у дусі різдвяних традицій. Різдво – це не мертва традиція, яку треба зберігати як музейний експонат, але жива дійсність, яка ніколи не старіє, бо її внутрішнім змістом є Христос.

Олег ШАГАЛА, Традиції святкування Христового Різдва // СЛОВО №4 (72) 2017